

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

שמות

טבת ה'תשפ"ג ב'של"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דברים לזכרו של הגאון הגדול הרב שמעון בעדני זצ"ל שנלב"ע בשבוע שעבר, בדבר סבו מהר"ר עואד אַשְׁתָּר זצ"ל המוזכר בספר אור הנר. בעניין תושבי דרום תימן שנחלשה אצלם המסורת, מסירות נפשה של אמו ע"ה בכדי שבנה הגר"ש בעדני ילמד בישיבה בחדרה. צערו על שלא זכה לגדל את צאצאיו בדרך מנהגי תימן, והסיבה שלא זכינו שהוא יעמיד בזמנינו מוסדות תורה למען יהדות תימן.

בעניין מנהג רצאבה לומר 'הלל' נוסף בברית מילה, והללריה דם פסח ודם מילה ציוני וכו', ותמיהה על התרגום שכתב לגבי הפסוק בדמיק חיי, 'מהולתא' בלשון יחיד ולא בלשון רבים כפי שתירגם 'פסחיא' לגבי קרבן פסח.

מדוע מהרי"ץ זיע"א בתכלאל עץ חיים מהדו"ב כתב את נוסח הברכה 'הנותן' ריח טוב בפירות, ולא 'שֶׁנֶתַן' ריח טוב בפירות כפי שכתוב בספרי התכאליל הראשונות והאחרונות וברמב"ם וכו', וגילוי דעת ממרן שליט"א כי הוא חוזר בו ממ"ש בשלחן ערוך המקוצר שהנוסח הנותן, אלא צ"ל שנתן וכו'. ותשובה לשאלה מדוע לא תיקנו בברכה זו לומר 'בורא' ריח טוב בפירות, כפי שהוא הנוסח 'בורא' מיני בשמים או 'בורא' עצי או 'בורא' מיני.

דברי התעוררות בעניין ימי השובבי"ם, האם מתאים לדבר על ענייני קדושה וצניעות ברבים. חידוש מצדיקים לגבי 'בכל דרכיך דעהו' דהיינו, שגם בדברים הגשמיים יש לכוון לשם שמים, מה יעשה האדם שבכל זאת מרגיש לאחר מכן הנאה מן המאכל וכו'. חשיבות לימוד הלכות טהרה וקדושה, ריחוק מן העריות וכו', בימים אלו בקביעות בכל יום.

בעניין קול באשה ערוה, ביאור המובא בשע"ה יו"ד סי' ר"א סעיף ד'. והתרעה בדבר בתי ספר אשר המנהלות וכו' מדברות ברמקול הנשמע בחוצות העיר, כי זאת הנהגה של פריצות, וכן באוטובוסים מעליות רכבות וכו' אשר מושמעים בהם קולות של נשים בפרהסיא.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן - 072-33-642-23 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" - 675

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון - 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפני מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש בראש ובראשונה לעילוי נשמתו של הגאון הגדול הרב שמעון ב"ר דוד בעדני זצ"ל, שבועה"ר השבוע נאסף לבית עולמו. בעז"ה עוד מעט ארחיב בעניין שלו.

כמו כן השיעור מוקדש לעילוי נשמת הבחור יעקב ישראל ז"ל בן הרב יאיר זכריה שליט"א, שנלב"ע בשבוע שעבר לאחר שנפצע קשה בתאונת דרכים, תנצב"ה, אכ"ר.

ולהבדיל בין החיים לבין המתים, השיעור מוקדש כמו כן להצלחת ידידנו רבי זכאי ב"ר זכריה גיבלי הי"ו, להצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו. בעבור שהתנדב ביד רחבה למסודות יד מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו לטובה ולברכה אכ"ר.

וכמו כן השיעור מוקדש להצלחת התינוקת תמר שתחי, בת לנכדי הרב יהודה הי"ו בן הרה"ג משה שליט"א, השם ברוך הוא יזכה אותם לגדלה לתורה וליראת שמים ולכל המדות הטובות.

דברים לזכרו של הגאון הגדול הרב שמעון בעדני זצ"ל שנלב"ע בשבוע שעבר, בדבר סבו מהר"ר עואד אשת"ר זצ"ל המוזכר בספר אור הנר. בעניין תושבי דרום תימן שנחלשה אצלם המסורת, מסירות נפשה של אמו ע"ה בכדי שבנה הגר"ש בעדני ילמד בישיבה בחדרה. צערו על שלא זכה לגדל את צאצאיו בדרך מנהגי תימן, והסיבה שלא זכינו שהוא יעמיד בזמנינו מוסדות תורה למען יהדות תימן.

הזכרנו כבר בעבר כמה פעמים, לגבי המנוח הגאון הגדול הרב שמעון בעדני זצ"ל, עוד בחיים חיותו, כי אנחנו ממליצים עליו את הפסוק [ותהלים קל"ט, י"א] וְלִילָה אֹרֶךְ בְּעַדְנִי. אל תקרי בְּעַדְנִי, אלא בְּעַדְנִי.

בדור שלנו, חושך ואפילה, הוא היה אור גדול בדור הזה, פעל גדולות ונצורות למען עולם התורה, לחזק את הישיבות ואת הכוללים, תלמודיתורה וסמינרים וכו', לחזק את היהדות, גם בארץ ישראל וגם בחוץ לארץ, והכל בישרות ובפשטות. תמיד הוא דיבר באופן ברור. תוכו כברו. יצא לנו להיפגש פעמים רבות, והוא השתתף גם בכנסים שלנו, מי שזוכר בכנס הילולת מהרי"ץ ה-210 והקמת קרית מהרי"ץ, ועוד לפני כן, כמה

פעמים. זלילה אור בעדני, הדור שלנו זה חושך ואפילה, והוא עמד בפרץ, כיתת את רגליו לבוא לכל מקום, לדבר ולהשפיע. הכל אצלו היה 'חלק' וברור.

אני דורש עליו את הפסוק 'אור בעדני', למרות ששם משפחתו ידוע כי הוא ע"ש המקום הנקרא בְּעַדְאָן. אבל הדבר בבחינת הכתוב [אבות פרק א' משנה ד'] יוסי בן יועזר איש צרידה, ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. דהיינו, האיש החשוב במקום ההוא. הוא, איש בְּעַדְאָן. המקום הזה לא התפרסם, אלא כיום רק בזכותו. א"כ הפסוק 'אור בעדני' הוא מסמל אותו. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

הרי היה צריך להיות כתוב בְּעַדִי, בלי נו"ן. אף כי לפי הדקדוק הדבר מוסבר מצד זיווג המלות, מקביל לישופני. ואומר אך חשך ישופני, ולילה אור בעדני.

כמו שיודעים עליו, אבל לא יודעים על השרשים שלו. שם סבו היה, מארי עואד (המקור עֹאֲדָא, צא"ד פשוטה עם נקודה עליה) אשת"ר. מי שאינו יודע עליו, שיקרא בספר אור הנר, שאלות ותשובות של אבא מארי זצ"ל שיצ"ל מקרוב. כמובן, הוא לא היה מהעיר שלנו [רצאבה], אבל הוא בא להתגורר אצלנו. אינני יודע, כמה זמן. אבא מארי זצ"ל, סיפר מאד בשבחו. אמנם לא פירט לי. הוא התבטא באופן כללי ואמר בל"ע, גִּיזַע גִּיזַע. פירוש המלים הַלֵךְ הַלִיכָה. אינני יודע, מהו בדיוק. אבל המובן פשוט כי בתקופה שהוא היה בעירנו, היתה תקופה מיוחדת. היה לו מעמד מכובד. הוא התקבל בביהכ"נ שלנו, וכשנכנס כל הקהל גם לכבודו. ואפי' שהוא לא היה מתושבי המקום, אינני יודע למה הוא בא להתגורר בעיר שלנו, לפני שהוא עבר לארץ ישראל. המקור שלו, הוא מדרום תימן, עותמה, זה במחוז בעדן, שם הוא היה. ואינני יודע למה הוא הגיע אלינו, ואינני יודע כמה זמן. אולי שנתיים או שלוש, אבל אני מבין כי לכל הפחות כמה חדשים.

הבאתי בספר אור הנר, כי ביקשתי בזמנו מאבא מארי זצ"ל, שירשום לי כמה שוחטים

שבדרום תימן. על תולדות חייו לא ידוע דבר. מה שידוע, שהוא נולד בשנת תרל"ח וכו'. הוא מביא עליו הרבה דברים, חוץ ממה שהיה בעל מדות טובות. הכנסת אורחים. וכן מוציא דיבוקים. הקדושה ויראת ה' שהיתה נסוכה על המארי, השפיעה אף על הגויים וכו'. ישנם שם הרבה סיפורים עליו. קפיצת הדרך. למרי עואץ היו ארבעה ספרי קבלה עתיקים, עליהם שמר מכל משמר. הספרים היו כה ישנים, עד שהדפים היו תלושים וכו'.

בהמשך הוא מביא, עניין שקרה לו בארץ ישראל, מי שרוצה יעיין שם. ובל"ג, נביאנו בשיעור נוסף.

מארי עואץ הלך לעולמו בשנת תרצ"ט, זכותו תעמוד לנו. והוא מסיים, הרב שמעון בעדני הוא נכדו של מארי עואץ, ואשר אמר עליו שהיה "יהודי קדוש".

הוא קבור בעיר חדרה. שם מנוחתו כבוד ותנצב"ה.

הגר"ש בעדני, כנראה לא הכיר את סבו ממש. כי לפי החשבון, הגר"ש בעדני נולד בשנת התרפ"ח, וסבו נפטר בשנת התרצ"ט. יוצא, שהגר"ש בעדני היה בן אחת עשרה, כאשר סבו נפטר. ומי יודע, האם סבו היה בריא בשנותיו האחרונות. אינני יודע, אם וכמה הוא הספיק לינוק ממנו. אבל מה שהוא ידע עליו, מה שסיפרו לו, כי זהו יהודי קדוש.

מי שיראה בספר שם, צירפו תמונה של סבו, מארי עואד אשתר. הוא הראשון שם בתמונה למעלה.

והנה ידידנו הרב מאיר לוי הי"ו שלח לי עכשיו תמונה של הגר"ש בעדני בהיותו נער, עם פיאות ארוכות. נכדו יחיאל פירסם את התמונה. גם לסבו, רואים שהיו לו פיאות ארוכות. אבל כולם יודעים, כי להגר"ש בעדני גם בזקנותו היו פיאות ארוכות, רק שהם היו מוסתרות מאחורי האוזן.

דרום תימן, זה מקום הרחוק הרבה מהעיר צנעא, ומובן שהמסורת שם לא היתה כפי שבאזורי המרכז, נוסח התפילה היה כמעט כפי סידורי הספרדים. והראיה, לשם דוגמא

מוסמכים היו בעירנו, ומי היו. כפי שאתם יודעים, בארץ תימן עניין השחיטה היה אל"ף בי"ת של תלמיד חכם. מארי שאינו יודע לשחוט, ולא בקי בהלכות אלו, זה היה דבר שאינו מצוי. אם בכלל היה דבר כזה. כי כיון שהיהודים שם היו מפוזרים בכל מיני מקומות, ולא היה הרבה אוכל, אז מה שהיה מצוי זה עופות. כל מי שהגיע לאיזה מקום, לא היה לו מה לאכול, כי אצל הגויים הכל נבלות וטריפות, אבל הוא יכל לשחוט לעצמו. ממילא היו משתדלים ללמד את כולם – גם את הצעירים – הלכות שחיטה. שאם יקלע לאיזה מקום, שיהיה לו אוכל כשר. לכן, הדבר היה מאד נפוץ. למדו ושיננו היטב את ההלכות האלה.

ואמנם בשר בהמה היה בתימן מצוי יותר מעופות, ואותו אכלו רוב ככל בני אדם. בשר עוף היה יקר יותר, ואכלוהו בעיקר עשירים או יולדות וכדומה. אך הולכי דרכים אכלו בדרך כלל בשר עוף, כי אינם יכולים לאכול בשר של בהמה שלימה. ואבא מארי זלה"ה כשהוצרך לצאת לדרך ארוכה, למד תחילה הלכות שחיטת עוף, כדי שיוכל לשחוט עופות לעצמו. איתמר].

ואאמור זצ"ל, מנה ופירט לי, כמה שוחטים מוסמכים היו בעירנו, דהיינו בעיר רצאבה.

ממשפחת יהודה, רק כבוד אבא מארי. הוא לא הזכיר עוד. אבל ישנו גם את אחיו, ה"ר ישראל זצ"ל. לא משנה. הוא מפרט שם כמה משפחות, משפחת נחשון – מה שהיה נקרא חֲנֹשׁ, ומשפחת קאפח, ומשפחת חוכיימה וכו'. הוא מפרט את כולם. ובסוף הוא מביא, וכבוד מהר"ר עואץ אשתר, רבו של ר' נסים נוני. ואח"כ הוא מזכיר ג"כ, את מהר"ר סאלם בשארי. הוא שם אותם בסוף, למרות שהוא כתב עליהם מאד בכבוד, כי הם לא היו העיקריים. הם לא מן החשובים המקומיים, רק באו למשך זמן מסויים.

בספר מפאתי תימן ודף צ"א, שחיבר ידידנו הרב גלעד צדוק הי"ו, מובא כך, מוצאה של משפחת אשתר, הוא הכפר עותמה שבמחוז בעדן

פשוטים, לא החזיקו את המסורת, כי היה נראה אצלם שהדבר אינו מבוסס. הישיבה היא כמובן מעולה יותר מבחינה רוחנית, הרבה יותר, וכאשר הם היו עושים השוואה לבית, היה נראה להם שזה חלש. רק אלה אשר גדלו בבתים של תלמידי חכמים, או בסביבה של תלמידי חכמים, וכמובן גם אלה אשר ידעו את המסורת. אולם אלה שגדלו בבתים פשוטים, שלא ידעו את המקורות, לבסס את המנהגים והמסורת, כל שכן משפחות שהיו מעיקרא רחוקות, אזי זה למחצה לשליש ולרביע.

*

ידידנו הרה"ג נתנאל עומסי שליט"א הביא ובעלון כתרי תורה האחרון, עש"ק שמות, גליון קל"ח סיפור מעניין על אמו של הגר"ש בעדני, בזה"ל, השבוע הֶשְׁבַּרְנוּ בפטירתו של שריד לדור דעה, מרן הגאון רבי שמעון בעדני זצוק"ל, ואכתוב כאן עובדא מה ששמעתי מיבלחט"א דודי רבי שלום דְּמָתִי הי"ו מהעיר הרצליה [שהוא בן דודו של הגר"ש בעדני, והתרועע עמו בבחרותו] על מעלתו ומסירותה לתורה של אמו של הגר"ש בעדני, מרת חַבִּיבָה ע"ה. היה זה אחר עלותם ארצה מתימן, כשהתגוררו בחדרה.

האם, עז היה רצונה שבנה בן הזקונים ילמד בישיבה, מה שלא זכו אחיו הגדולים. אך משבאה לרשמו לישיבת חדרה. שם היה ראש הישיבה הרב פרלמוטר, נובהרדוק. אמנם אשכנזים. אבל ישיבה. שילמד בישיבה. להיכן ילך?

התברר לה שאין בידה לשלם את התשלום הנדרש עבור כך. צריך לשלם. נו, מה עושים? צדקת זו לא אמרה נואש, ומאהבתה לתורה, ביקשה מראש הישיבה לעשות עמו עסקא. היא תדאג לצרכי הבחורים בבישול, כביסה ונקיון, ותמורת זאת ייכנס בנה זה לישיבה, וכך עשתה מספר שנים ללא קבלת שום תמורה כספית, רק שבנה ישב וילמד ויגדל בתורה.

תנו לה מפרי ידיה, ויהללוה בשערים מעשיה. הוא – הגר"ש בעדאני – נכדו מצד אמו. האמא שלו היא בתו של מארי עואד. אמרתי זאת

בעלמא, מי שיראה בספר 'תיקון סופרים' שהוציא קרובו של הגר"ש בעדני, הס"ת המצולם שם, הוא בנוסח תימני. והתרגום, מדוייק. כי הוא קיבל מהרב שמעון צאלח זצ"ל את הכת"י של הרב לוי נגאר זצ"ל, שעל פיו נהגו בביהכ"נ של מהרי"ץ [והודפס לאחר מכן ע"י הרש"צ עצמו, גם ב'חזון שמעון']. אבל קריאת התורה, דהיינו החומש עצמו, לא מבעיא שאין זכר ל'חלק הדקדוק' למהרי"ץ זיע"א, שהוא לא קיים, אלא יתירה מכך, הוא שם איזה ספר דקדוק של איזה חכם אשכנזי, זהו הרו"ה – רבי וולף היידנהיים. דהיינו, כבר נכנס אצלם עניין החומש של'דפוסים. להביא מדקדק אשכנזי? ומהרי"ץ לא קיים אצלו.

שמו היה ר' משה בעדני זצ"ל. הוציא לאור תיקון סופרים לפי דעת הרמב"ם ונוסח תימן. היכרתי את האיש ואת שיחו. לא שהוא לא ידע ממהרי"ץ. בארץ ישראל בודאי ידע, כי כאן התערבו כבר בני המקומות. אבל הוא כבר למד בילדותו נוסח אחר, ולכן התעלם ממהרי"ץ.

כמובן, אצלם המסורת היא חלשה, א"כ לא פלא – שמתני גם אני לב לכך, וכל מי שיתבונן יראה – כי בזמנינו, הרבנים ותלמידי החכמים אשר מחזיקים את המסורת, הם אלה שגדלו בבתים של תלמידי חכמים. הרב שמעון בעדני, כנראה לא גדל אצל סבו, ונראה כי אביו – כך לפי מה שמספרים – היה אדם פשוט. אולם אמו, היתה צדקת, וכדלקמן.

בדרך כלל נראה, יש החושבים, שההבדל הוא בין אלה שלמדו בישיבות הספרדיות לבין אלה שלמדו בישיבות האשכנזיות. כי דוקא מיוצאי הישיבות האשכנזיות, ישנם הרבה ת"ח בזמנינו שהחזיקו את המסורת, משא"כ מהישיבות הספרדיות, כמעט ולא רואים. אולם אינני סבור, כי זאת הנקודה. זה לאו דוקא מישיבה ספרדית. כי ישנם כאלה, גם מישיבות ספרדיות. אולי אינם בולטים, אבל הרי סה"כ בימים ההם, בזמנו, היו מעט ישיבות ספרדיות. בעיקר פורת יוסף. חושבני כי הנקודה היא, מי שגדל בבית של ת"ח. אלה אשר גדלו בבתים

שערי יצחק – השיעור השבועי

מדברי מעכ"ת בהספד ביום שני השבוע, בשם בנו, שהמעשה שונה קצת וכו' עכ"ל. ויישר כוחו.

*

הגר"ש בעדני ביטא הרבה פעמים את צערו, שלא זכה לגדל את משפחתו על ברכי מסורת תימן, הוא דיבר על כך במפורש באחד מהכנסים שלנו, והדבר אפילו הודפס. מי שיעיין בעלון של פעולת צדיק, ימצא זאת. בזמנו הדבר התפרסם, שהוא מצטער על כך.

אני בעצמי יישבתי איתו פעם בסעודת מצוה, יש לו בת הנשואה עם משפחת קרואני, מפתח תקוה, שהם קרובים שלנו מצד אמי ע"ה. ישב שם אחד מתלמידי החכמים התימנים, ודרש. הוא הקשיב היטב. הוא הכיר את יהדות תימן, הכיר את הרבנים, והעריך אותם. והאמת היא, שהוא ידע במדויק. הבין טוב. אבל בפועל, לא זכינו להקים ישיבה, כולל וכו' לפי המסורת שלנו. הוא תרם הרבה לספרדים, הרי למד בישיבת פורת יוסף וכו'. והוא כמעט נטמע ביניהם, אבל לא לגמרי. לפי מה ששמעתי בזמנו, ק"ש הוא היה אומר במבטא תימני, וכן ברכת המזון, וליל הסדר בנוסח תימני.

בעצמי יישבתי איתו בשמחת החתונה לבנו של גיסי הרה"ג אריה שרעבי שליט"א בשבת קודש, והוא שר אדון הכל וכו' במבטא תימני. אמר לי ר' ישראל קרואני ז"ל (בן גדור, שהיתה אחותה הגדולה של אמי תנצב"ה), המחותן שלו, כי אפילו את החולם הוא אומר במבטא צנעאני. הוא לא ביטא את החולם, כמו אלה בדרום תימן, המבטאים את החולם כמו צירי. הוא למד זאת, וידע לבטא נכון. הוא שר 'אדון הכל', יפה מאד. אבל, לא זכינו שיעמיד את המסורת של יהדות תימן.

והסיבה לכך היא, צריכים להגיד את האמת, וישנן עוד הרבה סיבות למה שרבים שואלים, היכן המוסדות שלנו? ובשנים האחרונות השאלה מתחזקת יותר ויותר, כי ב"ה הציבור שלנו גדל, הן בכמות והן באיכות, ואני מקוה בעזרה"ת שיהיו מכך בקרוב פירות, שיקום יום אחד האיש אשר יתפוס את העניינים.

בכדי להראות, מה זה 'בת תלמיד חכם'. היא דאגה לבנה. כתוב במסכת פסחים ודף מ"ט ע"א, לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח, שאם מת או גולה, מובטח לו שבניו תלמידי חכמים. א"כ אמו של הגר"ש בעדני, אשר היה לה זאת בעצמות, אהבת תורה ויר"ש. דאגה שבנה יעלה ויצליח בלימוד תורה"ק. שלא יחפש כעת מקצוע פרנסה וכד'.

ואינני מקבל אחריות על הסיפורים דלעיל. קראתי לפניכם מה שכתוב בספר מפאתי תימן, אבל אחר זה שמעתי כי הישיש ר' שלום דמתי הנז"ל אמר כי אמו של הגר"ש"ב לא היתה בתו של מארי עואץ' אשתר הנז', אלא שם אביה היה שלום. ויש מי שאמר, יחיא. ואמנם מארי עואץ', הוא אחיו.

גם לגבי מה שנדפס בכתרי תורה, הראיתי זאת אחרי השיעור בניחוס אבליים לבניו של הגר"ש, ושאלתי את בנו הרה"ג דוד בעדני שליט"א האם זה ידוע להם, הוא הגיב רק בקצרה כי לא כן הוא, אלא בזכות שבישלה לתלמידי הישיבה וכו' הסכימו לשלוח אותו לאחר מכן לישיבת בית יוסף נובהרדוק בירושלים עיקו"ת. עכ"פ אומר ר' שלום דמתי הנז"ל, כי שמע מאמו בעצמה, שהיא הסכימה לעבוד שם חנם, תמורת שבנה ילמד בישיבה.

לכן מי שידע היטב, את הפרטים היותר מדויקים, נא להודיענו. ואל יאשימנו, כי כתבנו לפי מה שראינו ששמענו, והמקב"ה יודע כל הנסתרות, כי עברו מאז שנים רבות.

וידידי הרב איתמר חיים כהן שליט"א כתב בזה"ל, מפי אבא מארי זלה"ה שמעתי מעשה אמו באופן אחר, שתחילה היתה מתנדבת באיזו ישיבה. וכשנכנס בנה לישיבה וביקשו ממנה שכר לימוד, אמרה לראש הישיבה שהיתה מתנדבת שם, מעתה איני יכולה להתנדב, אלא אני יוצאת לעבודה, כדי שאוכל לשלם שכר לימוד. וכנראה העיקר כמו שכתב הרה"ג נתנאל עומיסי שליט"א, כי המוסר לו שהכירם טוב יותר, בודאי דייק יותר מהמוסר לאבא מארי זלה"ה. שוב הבנתי

ידוע ליודעים, כי הגר"ש בעדאני והרב שלום כהן, לא היו תמימי דעים עם הקו של הרע"ז יוסף. הר"ש כהן נהג כדעת הבן איש חי, והר"ש בעדאני חלק עליו בהלכות. אבל הם בכל זאת ידעו להתאחד, עצה ומועצה אחת, למען הרמת קרן התורה ביהדות ספרד. עשו מאמץ משותף להתגבש, כי סוף סוף המאחד מרובה על המפּלֵג. כזה ראה וקדש.

אולם צריכים לדעת, שלא נחפש אשמים. נגיד את האמת. **אַבְל אֲשָׁמִים אֲנַחְנו** ובראשית מ"ב, כ"א.

הציבור שלנו, לא נרתמים שכס אחד, אלא מפוזרים ומפולגים. לכל אחד, יש את הדעה שלו. קשה להם להתקבץ, ולהיות תחת הנהגה אחת, עם דעה אחת, כאיש אחד בלב אחד. לא שהדבר הוא חיסרון בעצם, כי למעשה זאת תכונה של עם ישראל באופן כללי. כבר הבאנו לפני שנים רבות את דברי מהר"ל מפראג, הכותב לגבי אומות העולם האומרים על היהודים שתמיד יש ביניהם חילוקי דעות ומריבות ומחלוקות, ואומר על כך מהר"ל כי אכן הדבר נכון, אבל ביסודו ושרשו שלדבר זה לא חיסרון אלא מעלה, כי הם עם חכם ונבון. לכל יהודי ישנה את הדעה שלו, וקשה לו לקבל את דעתו שלשני. אם הוא מבין ככה, אז מה שאומר חבירו אינו נכון. לא נראה לו. בגלל הידיעה שלו, קשה לו להצטרף אליו, וממילא הוא לא בא לקראתו.

אבל אצלנו ביהדות תימן, כנראה הדבר הוא במדה גדושה, כי כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה. ולכן כל אחד, איש לדרכו פנה. וכבר בעצם המן הרשע טען כך, **מִפְּזָר וּמִפְּרֹד בֵּין הָעַמִּים** ואסתר ג', ח"ז. זאת תכונה שְׂרִשִׁית. המן תפס את החולשא שבעם ישראל, ולכן מרדכי תיקן זאת, כפי שמסביר מהר"ש אלקבץ, כי לכן מרדכי תיקן משלוח מנות, לעשות עי"ז אהבה ואחוה שלום וריעות. אולם לא רק שלא נרתמים, אלא אף שמים רגליים, מפריעים. להרוס, זה קל. אבל לבנות, קשה מאד. אני מקוה לשמוע בשורות טובות בקרוב. אילו זכינו, היה אחרת. החמצנו את

ההזדמנות. הרב שמעון בעדני, היה יכול לעשות את זה, לבנות את יהדות תימן. אבל הוא בעצמו גדל בין ספרדים ואשכנזים. אני מקוה, יהי רצון, השם ברוך הוא יזכנו בעגלא ובזמן קריב שיקום האיש המתאים, שיאחד את כל הפלגים.

ועלינו לדעת, שיהדות תימן זה לא עוד משהו, זה לא משהו נוסף ושונה. אלא זאת 'המסורת' – בה"א הידיעה – של עם ישראל. המסורת של יהדות תימן, היא חלק מן התורה. הרבה מהתורה תלוי בהעברה בחוש, לא מספיקה ידיעה בעלמא. וק"ו גם כאשר יודעים מטושטש, לא ברור, כאשר זה לא 'חי'. אם ח"ו המסורת הזאת הולכת, פירושו שישנה עוד שכחת התורה. נתח חשוב מן התורה נעלם חלילה.

סוף האמת לנצח.

וצריכים לדעת, כי היצר הרע הוא שדואג לעשות את כל החילוקים והפילוגים והמחלוקות, הוא יודע היכן הנקודה. נקודת התורפה. **הַיְלִכּוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בְּלִתִּי אִם נוֹעְדוּ** [עמוס ג', ג', טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד] וקהלת ד', ט"ז. אני אומר זאת פעמים רבות, אבל כדאי לדעת את הדבר. כי האמת היא, שהרבה מנהיגי ציבור התימניים, ת"ח ועסקני ציבור, לא אחד ולא שנים, במשך שנים רבות שמעתי רבים, אשר התייאשו ואמרו, הציבור לא תומך בנו. אנחנו עושים, פועלים, מתאמצים ורוצים וכו', והאנשים לא באים אחרינו. הדבר גרם להם יאוש. אבל יצה"ר עושה זאת, כי הוא יודע איזה תוצאות נפלאות יהיו ע"י האחדות.

ולפני כששים שנה או יותר, הוקמה על ידי הרש"ק ואבא מארי זלה"ה מפלגה תימנית לבחירות לעיריית בני ברק. כשספרו את הקולות, מצאו רק שני פתקים של מפלגה זו, והם של שני מקימיה. איתמר.

בכדי לחדד את הדברים, אגיד זאת. שאלו פעם את אחד הרבנים התימנים הזקנים, אשר מכיר ומבין את הציבור שלנו. אמרו לו, למה אצל התימנים כל אחד הולך לבדו? הרי שלמה

שערי יצחק – השיעור השבועי

כי העצמה של מהרי"ץ זה מפחיד, הדבר מחייב אותם. למרות שזהו ספר על מהרי"ץ, הוא לא הזכיר אותו. אפילו הגרש"ז אורבך שם, הזכיר את מהרי"ץ. כמעט כל הרבנים. ודוקא הרב בעדני, לא הזכיר. כי אם מהרי"ץ אומר, זהו דבר המחייב.

מה שהגר"נ קרליץ לא הזכירו, זה בגלל שכאשר באתי אליו לבקש הסכמה, אמרתי לו שההסכמה שאני מבקש היא על הספר שלי, לא על מהרי"ץ עצמו שא"צ הסכמה... והוא נענע לי בראשו.

ולצערנו, זאת היא הנקודה. מי שדבק בתורת מהרי"ץ, יש לו ב"ה דרך סלולה לפניו, וזאת "המסורת" של יהדות תימן, כי הכל זה בזכותו של גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א. כפי שאמרתי לכם, בדרום תימן, האנשים בסביבה שהוא גדל, גם לאחר מכן בא"י בעיר חדרה, כפי שאני מכיר את אנשי המקום, אלו אנשים אשר ביסודות שלהם, המסורת אצלם היתה חלשה. רק דברים מסויימים נשארו, כגון ספר תורה בנוסח תימני. בכל יהדות תימן, אפילו שרעב וכו', לא היו חילוקים לגבי ס"ת. לא השתמשו כלל בנוסח של ספרדים. והסיבה היא, כי ספרי תורה, כתבו רק בעיר צנעא ובדמאר. לא היו סופרי סת"ם בדרום תימן. וכדומה. רק אולי מזוזות ומגילות אסתר. כאשר הם היו צריכים לתקן ס"ת, הביאו אותו לעיר צנעא, כי הם לא ידעו ולא יכלו לתקנו.

סופרי סת"ם היו אז רק בצנעא ובדמאר, ושם הרי החזיקו את המסורת. ממילא, לא היו שינויים בקרב יהדות תימן בעניין חסרות ויתירות, ופרשיות פתוחות וסתומות וכו'. המשיכו כולם גם את זה. וכן לגבי התרגום, כיון שעשו כך מתוך הספרים, פרשיות כת"י, ממילא נשאר הנוסח. אבל החומשין של דפוסים, של ליוורנו, נפוצו. וכן הסידורים. והדבר שינה אותם.

ידידנו הראח"כ שליט"א כתב להעיר כאן בזה"ל, נכון כי שם, בצנעא ובדמאר, היו סופרים רבים, אך גם בשאר מקומות מלבד שרעב וסביבותיה היו סופרים, ומהם סופרים

המלך אומר, 'טובים השנים מן האחד?' מדוע לא מקיימים זאת?

תשמעו מה הוא ענה בזה"ל, 'שלמה המלך, הוא אמת ודבריו אמת. אבל הוא לא דיבר על התימנים. אצל התימנים, טוב האחד יותר מן השניים'. כי שנים ביחד, לא יסתדרו. לכן הם הולכים כל אחד לבדו.

ודבר זה הוא בעוכרנו. כי שניים, זה לא אחד ועוד אחד, אלא זה שלוש וארבע וחמש. כפי שידוע המשל, וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד וְגו', כי כאשר כמה עצים מחוברים יחדיו, אזי מי יכול לשברם. אבל כל עץ לבדו, בקלות נשבר. היצר הרע כנראה מפחד, אם ילכו שני תימנים ביחד אולי כבר תבוא הגאולה... אז הוא עושה בכל כוחו שלא ילכו ביחד.

יהי רצון, השם ברוך הוא יזכנו.

*

באופן אישי, בזמנו (בחדש כסלו התשמ"ב) הגר"ש בעדני כתב לי הסכמה, שנדפסה בתחילת ספר שערי טהרה של מהרי"ץ זיע"א, עם בארות יצחק, בזה"ל, הנני בא במגילת ספר, לעשות רצון איזי וחביבי הרה"ג רבי יצחק רצאבי יצ"ו אשר בקשני לבוא בהסכמה לפתחי ספרו היקר. תשמעו איזו ענוה, ובאמת שאין אני ראוי לכך, ואין הוא זקוק לשכמותי.

אבל מתוך חביבות ספריו היקרים, אשר מלבד שהם חשובים כשלעצמם, עוד יש בהם עניין גדול להוציא לאור גנזי חכמת גדולי תימן זצ"ל, אשר האירו באור הגנוז בתורתנו הקדושה את חשכת הגלות עד הלום.

אמנם אני מפחד כי המלים 'עד הלום' פירושו לדעתו שזהו, עד כאן. עד הלום, נקודה. ותו לא.

ובסוף הוא כותב, וכמה פעמים איסתיעא מלתא בדידי, לרוות נחת מהערותיו והארותיו בדברים הצריכים בירור. ומן הראוי לכל בן תורה לעיין בחיבורו, וליהנות מדבריו.

אבל תשימו לב, שהוא לא מזכיר בהדיא את שמו של מהרי"ץ זיע"א...

יש פה 'דקות'. גנזי חכמת גדולי תימן. לגבי מהרי"ץ, וכנראה ישנם עוד כאלה, הנרתעים.

מומחים. כגון ברצאבה (ואולי היא בכלל דמאר) ובשבאם (ואולי היא בכלל צנעא), ואף בעיר סדה הקרובה יותר לשרעב. בבית הכנסת שלנו פה עיה"ק בני ברק, היה ספר תורה שנכתב על ידי אחד ממשפחת וגים מעיר סדה, והובא מתימן על ידי משפחת שלום, ואבא מארי זלה"ה היה אומר כי ניכר בכתיבה שהכותב היה סופר מהיר ורגיל עכ"ל נר"ו.

ונכון שהיו בעירנו רצאבה סופרים, והמפורסם זקני מהריק"א שכתב דהיינו העתיק מאות ספרים אם לא אלפים, אך לא ספרי תורה. אאמור"ר גם כן כתב, אך גם הוא לא ספרי תורה, אלא תפילין. זה היה למשלוח, לארץ ישראל.

עוד כתב ידידנו הנז', ובעיקר עניין יהודי הדרום והמסורת, פעם אחת ביקרתי בבית מדרשם של האחים מה"ר חיים שלום ומה"ר סעדיה בן אור זצ"ל, בעיר רעננה, תלמידיו של מהר"ר חיים סנואני זצוק"ל, והראשון התפאר בפני בספר תורה חדש שקנה בדמים יקרים, מהסופר המומחה הרב יחזקאל יחזקאל הי"ו. שאלתי האם הספר נכתב לפי המסורת שלנו. אמר לי, לא, הספר לפי מסורת הספרדים, שהיא נאמנת יותר, שהרי הרמב"ם מהם. אמרתי לו, אדרבה, מסורת ספרי תורה שלנו מקורה מהרמב"ם, והסברתי לו את העניין בהרחבה. והוא ברוב ענותנותו הודה, והודיע לי כי הזמין ספר תורה נוסף מהסופר הנזכר לעיל, ויבקש ממנו שיכתבנו לפי המסורת שלנו עכ"ל נר"ו, ויישר חיליה לאורייתא.]

בעניין מנהג רצאבה לומר 'הללי' נוסף בברית מילה, והללריה דם פסח ודם מילה ציוני וכו', ותמיהה על התרגום שכתב לגבי הפסוק בדמיק חיי, 'מהולתא' בלשון יחיד ולא בלשון רבים כפי שתירגם 'פסחיא' לגבי קרבן פסח.

רציתי לדבר על דבר נוסף, אבל אקצר בו בעת, כיון שאני רואה שלא נשאר הרבה זמן, כי ישנו עוד נושא הלכתי אחר אשר צריכים יותר להאריך בו.

אבל כיון שדיברנו מקודם על שו"ת אור הנר, לגבי תלמידי חכמים שהיו בעירנו [רצאבה], אז

נוסיף פרט נוסף. גם זה על קצה המזלג. אולי בל"נ נרחיב על כך בפעם אחרת. הדבר בזכות נכדי הרב חיים הי"ו, אשר עורר אותי אל הנושא הזה.

היו נוהגים אצלנו בברית מילה, לומר שתי 'הללות', לפני אשרי תיבחר ותקרב וכו'. כידוע כולם אומרים והללריה ברוך אשר כבודו מלא עולם וכו', אולם אצלנו הוסיפו עוד הלל, והללריה דם פסח ודם מילה ציוני, ומצות ומרורים האכילני, ומארץ מצרים הוציאני, דרשתי את י"י וענני ומכל מגורותי הצילני, והללריה.

האמת היא, שכבר כמעט ונשכח כליל ההלל הזה. ואני כתבתי בספר 'שעה סי' קנ"ט הערה נ"ב, כי טוב ונכון לומר זאת עכ"פ בחודש ניסן. אבל אני רואה שנכדי הרב חיים הי"ו, הוא ב"ה ממשיך את השרשרת. אפילו שכעת חודש טבת, מ"מ בברית מילה שהיתה לבנו, הוא חילק לכל הציבור את הפתקים האלה, ואמרנו זאת. וחושבני כי אכן הדבר חשוב מאד.

הדפיסו זאת על ניירות קטנים, ואני הקטן פסקתי ניקדתי והיגהתי את הכל באופן מדויק ומושלם בס"ד, עם כל הגעיות, בהתאם לניגון. להטעים ולנעים אל נכון. [מצורף בסוף השיעור, בעמ' 19].

הדבר קשור למה שקראנו היום בהפטרה, וְאָעֲבַד עֲלֶיךָ וְאָרְאָךְ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ. וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי, וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וַיִּחְזַק אֱלֹהֵינוּ. וְזֶה דָם פֶּסַח, וְדָם מִלֵּה. בְּזִכְרוֹתָם, יִצְאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

לגבי ההלל שאומרים מקודם לזה, ברוך אשר כבודו מלא עולם וכו', אני קצת מתפלא, כי אין המדובר שם כלל לגבי ברית מילה. שם מדובר, על פריה ורביה. 'פרו ורבו ורדו בעולם'. ולגבי פו"ר, הרי זה גם בנות. זכר ונקבה. וכן כתוב שם, 'זבאדם השלם', זו בריאת האדם. אדם הראשון. אבל לא מוזכר כלל ועיקר, עניין ברית מילה. א"כ למה קבעו לומר זאת לכן כנראה מצאו צורך אצלנו להוסיף עוד הלל, אשר ידבר באופן מיוחד על ברית מילה. דם פסח ודם מילה, ציוני.

שערי יצחק – השיעור השבועי

'חמש' עם יו"ד, חֲמִישׁ. ואפילו את המלה 'כץ' עם יו"ד, כִּין. מדוע? מה צורך לזה? אלא מכיון שהתרגום לשעבר לא היה מנוקד. אז גם כאשר ניקדו, השאירו כפי כתיבת הקדמונים. כי הקדמונים אשר לא ניקדו, היו צריכים להוסיף אותיות שיעזרו להם בקריאה.

א"כ אולי זה לא צריך להיות 'דמהולתא', אלא בלשון רבים, כמו 'פסחיא'. אמנם אינני מכיר את המלה, כיצד אומרים זאת בלשון רבים, אבל לפי משקל המלה נראה שצריך להיות 'דמהולתא'. זה כביכול 'מילות', בלשון רבים. עכ"פ צריך להיות איזה שינוי בניקוד. ואולי כיון שלא הכירו את המלה, ניקדו זאת באופן פשוט, אבל בעצם יותר מדוייק צ"ל בלשון רבים. ברם, חיפשתי ולא מצאתי עד עתה גירסא כזאת. וכידוע אנחנו לא משנים מסברא, רק אם יש מקור. השם ברוך הוא יאיר עינינו.

מדוע מהרי"ץ זיע"א בתכלאל עץ חיים מהדו"ב כתב את נוסח הברכה 'הנותן ריח טוב בפירות, ולא שִׁנְתָן ריח טוב בפירות כפי שכתוב בספרי התכאליל הראשונות והאחרונות וברמב"ם וכו', וגילוי דעת ממרן שליט"א כי הוא חוזר בו ממ"ש בשלחן ערוך המקוצר שהנוסח הנותן, אלא צ"ל שנתן וכו'. ותשובה לשאלה מדוע לא תיקנו בברכה זו לומר 'בורא ריח טוב בפירות, כפי שהוא הנוסח 'בורא' מיני בשמים או 'בורא' עצי או 'בורא' מיני.

ישנן שתי שאלות, בעניין ברכת הבשמים. כידוע, ישנה ברכת 'בורא עצי בשמים', וברכת 'בורא עשבי בשמים', וברכת 'בורא מיני בשמים'. ולגבי פרי הראוי לאכילה, ברכת הריח שלו היא 'הנותן ריח טוב בפירות'. בספרי הפוסקים מביאים, שישנה גירסא 'שנתן ריח טוב בפירות', עד כדי כך שהבן איש חי והכף החיים כותבים, שישנם אנשי מעשה אשר אינם מריחים פירות, מכיון שישנו ספק לגבי נוסח הברכה, האם הנוסח הוא 'הנותן' או 'שנתן'.

שאל אותי זה מקרוב ממש, חכם אחד, איך בתכלאל של מהרי"ץ זיע"א כתוב, 'הנותן ריח טוב בפירות'? הרי בכל ספרי התכאליל, וכן ברמב"ם, כתוב 'שנתן'?

והנה בשלחן ערוך המקוצר ואו"ח סימן מ"ד, הלכות ברכות הריח, סעיף ב' הבאתי בס"ד כך,

לגבי הפסוק דלעיל, המלה 'בדמיך' כתובה בו שלוש פעמים. את המלים 'מתבוססת בדמיך', התרגום מפרש זאת בדרך רמז, בזה"ל, ארי גלי קדמי, ארי אתון מענן בשעבודכון. 'מתבוססת בדמיך' היינו, שהיה לכם צער גדול בשעבוד של מצרים.

והתרגום ממשיך וכותב, לפרש את המשך הפסוק ואומר לך בדמיך וגו' בזה"ל, ואמרית לכו, בדמא דמהולתא אחוס עליכון. ואמרית לכו, בדם פסחיא אפרוק יתכון. זה מה שקראנו בהפטרה.

קצת אינני מבין, אשאר זאת לעת עתה ב'צריך עיון', אולי תמצאו תשובה.

לכאורה, הרי 'בדמיך חיי', זה לשון רבים. אבל חז"ל אומרים, שנגאלו בזכות דם פסח ודם מילה. ואין הכוונה כי 'בדמיך' זה גם דם פסח וגם דם מילה, אלא הם דרשו את כפל המלים 'בדמיך חיי', שזה מורה, כי האחד מדבר על פסח, ואחד על מילה. אם כן הסיבה שכתוב בכל זאת 'בדמיך' בלשון רבים, והיה צ"ל 'בדמיך', מכיון שמלו אז הרבה מילות. וכן שהיו אז הרבה פסחים. אולם הרי התרגום הוא, 'בדמא דמהולתא אחוס עליכון', ו'בדם פסחיא אפרוק יתכון'. בשלמא לגבי פסח, 'בדם פסחיא', שפיר הוא כותב בלשון רבים. אך למה לגבי הראשון, הוא כותב 'דמא דמהולתא', שזה מילה בלשון יחיד. לכאורה, הוא היה צריך לכתוב, בלשון רבים.

האמת היא, כי בספרי הדפוסים כתוב 'בדם פסחיא', לשון יחיד, א"כ על הדפוסים לא קשה לי. הם השוו את מדותיהם, 'מהולתא' – 'פסחיא'. ברם בדקתי גם בנוסחאות הישנות שלנו, שהן יותר מהימנות ויותר מדוייקות, וכתוב בכולן פסחיא ביו"ד. הלכך חושבני כי יכול להיות, שמא נפלה טעות סופר.

נראה לי כי בדורות הראשונים, התרגום לא היה מנוקד. הם היו בקיאים ולא היה צריך לנקד, רק בדורות האחרונים התחילו לנקד, ולכן יכול להיות שפה ושם נפלו איראלו שגיאות. מי שישים לב, רואים בספרים הישנים שכותבים הרבה יודי"ן ווי"ן יתרים. למשל, את המלה

דלישנא'. הוא כתב 'הנותן', בלי כוונה. דהיינו, יצא לך כך מן הקולמוס, אולם הוא לא התכוין לשנות את הנוסח.

זאת למשל כפי שראינו [עיי' שיעור מוצש"ק פינחס התשע"א, ומוצש"ק קרח התשע"ה, ומוצש"ק ויגש התשפ"ב] לגבי נוסח המהולל וכו', שישנה שם טעות, במקום הפסוק אתה הראית וגו' צריך להיות הפסוק וידעת היום וגו'. לפי דברי מהרי"ץ בעצמו, הדבר צ"ל כך.

הלוא מצאנו, שאפי' לגבי רבי מאיר שהיה תנא קדוש עליון, הגמ' אומרת עליו שהיה בקי בחסרות ויתירות, הוא כתב מגילת אסתר בע"פ, מלאכתו היתה מלאכת שמים, בבקיאות וכו', ובכל זאת כתוב במדרש, כי לגבי הפסוק [בראשית א', ל"א] וְהָיָה טוֹב מְאֹד, כתוב בספרו של רבי מאיר וְהָיָה טוֹב מוֹת'. אמנם ישנה מחלוקת בין המפרשים, מה זה 'ספרו של ר"מ'? איזה ספר? ישנם כאלה האומרים, שזהו ספר דרשות. אולם הרמב"ן אומר, כי המדובר בספר תורה. ר"מ כתב בס"ת, וְהָיָה טוֹב מוֹת'. כיצד הוא טעה? התשובה היא, כי בגלל שהוא היה חושב בלבו – תוך כדי הכתיבה – שאפי' המוות הוא טוב, [כדרשת חז"ל וְהָיָה טוֹב מְאֹד, זה מלאך המות. איתמר], לכן 'הלך קולמוסו אחר מחשבתו', והוא כתב מה שהוא חושב. כך לפי דעת הרמב"ן.

מובן א"כ, כי לפעמים כאשר שגור לאדם משהו, והוא לא שם לב, הוא יכול לכתוב דבר אשר איננו מדוייק.

ולמעשה, זאת מחלוקת עצומה בספרי הראשונים, מהו נוסח הברכה?

בספר הלכה ברורה [חלק י"א, סימן רט"ז, בירור הלכה אות י'] אסף את כל הדעות. ואמנם גם הוא 'תנא ושייר', ישנם עוד, הוא לא הביא את כולם.

מובא שם כך, בברכות [מג:] אמרו, האיי מאן דמורח בְּאֶתְרוּגָא אוּ בְּחִבּוּשָׁא, אומר 'ברוך שנתן ריח טוב בפירות'. והנה בגמרא שלפנינו וברי"ף [פרק ו' דף לא ע"ב] וברמב"ם [פרק ט'

כיצד מברך על הריח הטוב. אם זה שיוצא ממנו הריח, הוא פרי שהוא ראוי לאכילה, בין שהוא פרי העץ בין שהוא פרי האדמה, אף על פי שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי תערובות, כגון אגוז "מוסקאט" (פרי שרגילים לאכלו ביובש), תפוח, לימון ואתרוג (בשאר ימות השנה, חוץ מבסוכות עיין לקמן סימן קי"ח סעיף י"ג), מכל מקום כיון שעיקרו לאכילה, מברך הנותן ריח טוב בפירות.

ובעיני יצחק [הערה ד'] כתבתי כדלקמן, וכן הוא מנהיגנו ידוע, לברך בנוסח זה. וכ"כ ביפה ללב שכן המנהג, הובא בכף החיים סס"ק כ"ז, דלא כהנמנעים מלהריחם משום שיש סוברים שהנוסח "אשר נתן" כמו שהובא בשו"ת רב פעלים חלק ב' סוף סימן ל"ה, ובבן איש חי ש"א פרשת ואתחנן סעיף ט"ו, שהוא דבר שאינו כל כך מתקבל להחשיב שינוי זה כשינוי מטבע.

לא עד כדי כך, להחשיב זאת שינוי מטבע. 'שנתן' או 'הנותן'. נכון שישנו הבדל, זה לשון הוה וזה לשון עבר, אבל לא עד כדי שהדבר יקרא שינוי מטבע, שבשביל כך מחקו את הברכה הזאת? לא קיימת?

קבעתי שם, כי המנהג הוא לברך בנוסח הזה, 'הנותן'.

אבל למעשה, נראה לי שאני חוזר בי, ויותר נכון הוא הנוסח 'שנתן'. אין ספק שבכל התכאליל, הראשונות והאחרונות, כתוב הנוסח 'שנתן'. אולם מה שנתברר, נכון שמהרי"ץ כתב בתכלאל עץ חיים 'הנותן', אולם זה רק במהדורא האחרונה, כי במהדורא הראשונה הוא כתב 'שנתן'. ושאל אחד לא יגיד שמהרי"ץ חזר בו, כי אם הוא היה חוזר בו, היה עליו לכתוב ולהסביר למה הוא חוזר בו. מהרי"ץ לא חזר בו. אלא הטעם נראה פשוט, כך רואים מספרי הפוסקים, שהם לא דקדקו בנוסח הזה. מי שיעיין בשלחן ערוך ובסימן רט"ז סעיף ב' יראה, שבהתחלת הסעיף הוא כותב 'הנותן', ובסוף הסעיף הוא כותב 'שנתן'. וישנם הרבה ראשונים שכתבו כך, פעם 'הנותן' ופעם 'שנתן'. נראה שבזמן מהרי"ץ, לא עמדו על הדקדוק ועל ההבדל שבין הדברים האלה, וזאת 'שגרא

שערי יצחק – השיעור השבועי

ולהרית, או להרית לבד, (מברך על הרית) בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות. (ודלא כמו שכתוב בכ"מ – כנראה זה ראשי תיבות 'בכמה מפרשים' – 'שנתן' או 'אשר נתן', כי בטובו מחדש בכל יום תמיד.

שמעתם? הוא טוען, כי הגירסא 'שנתן' אינה טובה, וצריך להיות 'הנותן'. וכי הקב"ה הוא רק נתן? הרי גם עכשיו הוא נותן? זהו כפי שאנחנו אומרים – דיברנו על כך [בשיעורי מוצש"ק בראשית, נח, חיי שרה, תולדות, שנת התשפ"ג] – המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. כל הזמן, הקב"ה נותן.

ובהמשך [בדף מ"א ע"א] הוא כותב בזה"ל, בא"י אמ"ה הנותן ריח טוב בפירות. לשון הרא"ש 'אשר נתן, וכן בגמרא ורי"ף ורמב"ם. והשלחן ערוך העתיק פעם 'הנותן' ופעם 'אשר נתן' ופעם 'שנתן'. ורמ"י – זהו מה"ר מרדכי יפה, הלבוש – דקדק לכתוב בכל מקום 'הנותן'. (וכן תלמידי האר"י ז"ל הגיהו בברכת הנותן לשכוי בינה.

ונראה לי חיים הטעם, כי מה שאנו אומרים 'בורא פרי' ולא 'ברא', וכן המוציא, אין פירושו לשון בינוני הוה עתה, רק הוא תואר, כי הוא הבורא ונותן ומוציא תמיד, והוא היה הוה ויהיה. והמבין יבין.

בעל אור חדש טוען, שהגירסא צריכה להיות 'הנותן, לא 'שנתן'. ובעל אליה רבה, חולק עליו. דוחה אותו.

מדוע אני מביא זאת?

הספר אליה רבה אמנם היה נדפס לפני זמן מהרי"ץ, אולם מהרי"ץ כתב בהדיא [בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן קמ"ו] שאין לו את הספר הזה. כנראה הספר הזה לא הגיע לתימן, משום מה. ברם חושבני, כי אם מהרי"ץ היה רואה את האליה רבה, הוא היה מתעורר אל הנושא הזה, לבדוק זאת גם לשיטתינו, והוא היה מכריע כי צ"ל 'שנתן'.

שאלה מהקהל: הלא כבר השתילי זיתים דרכו להביאו?

תשובת מרן שליט"א: לא את אליה רבה הוא מביא, וגם מהרי"ץ, אלא את אליה זוטא.

מהלכות ברכות הלכה א' הנוסחא "שנתן". וכן נוסחת רבים מהראשונים.

ובשער הציון שם [אות י"ט] הביאם בזה"ל, וכן הנוסחא בפסקי הרי"ד ובמאורות ובמכתם וברשב"א וברא"ה ובריטב"א ובמאירי ובנימוקי יוסף וברשב"ץ [שם] ובאשכול חלק א' [סימן כ"ט עמוד ס"ט] ובראב"ן [סימן קצ"ה] ובראבי"ה חלק א' [סימן ק"כ] ובאור זרוע חלק א' [סימן קע"ט] וברא"ש [פרק ו' סימן ל"ו] ובשו"ת הרשב"א חלק א' [סימן רנ"א] ובמ"ד [ברכות סימן קמ"ז] ובשבלי הלקט [סימן קס"ד] ובפסקי ריא"ז [פרק ו' הלכה ה' אות ז'] ובהלכות ברכות להריטב"א [פרק ד' הלכה ד'] וברבינו ירוחם [נתיב ט"ז חלק ב'] ובספר השלחן – זהו תלמיד הרשב"א – [הלכות סעודה שער רביעי] ובספר מצוות זמניות [הלכות ברכות שער ח"].

ובהמשך [בבירור הלכה שם] הביא כך, ובהלכות גדולות [ברכות פרק ו'] הנוסחא "אשר נתן". וכן נוסחת כמה ראשונים.

ובשער הציון שם [אות כ'] הביאם בזה"ל, וכן הנוסחא בסמ"ג [עשין כ"ז] וברוקח [סימן שמ"ב] ובשו"ת ראב"י אב"ד [סימן פ"ב] ובסמ"ק [סימן קנ"א] ובהלכות ברכות למהר"ם, ובספר תשב"ץ לתלמיד מהר"ם [סימן שכ"ב] ובספר הפרנס [סימן שצ"ג] ובארחות חיים [הלכות ברכות סימן מ"ב]. [וכן בתוספות הרא"ש הגירסא "אשר נתן", וכן הוא עוד בפסקי הרא"ש [פרק ו' סימן ז']. אבל להלן [פרק ו' סימן ל"ז] כתב "שנתן". וכן בספר האגודה [סימן קנ"ח] כתב פעם אחת "שנתן", ולאחר מכן כתב "אשר נתן".]

שאלה מהקהל: וכי יש הבדל בין אשר נתן, לבין שנתן? הלא היינו הך.

תשובת מרן שליט"א: נכון. לגבי 'אשר נתן' או 'שנתן', כבר האליה רבה אומר כי זהו לאו דוקא. וכדלקמן. יכול להיות נפקא מינה, רק לגבי גימטריאות. וכדומה. לא לפשט. אבל ברמב"ם כתוב, 'שנתן'.

בספר אור חדש [דף מ' ע"ב] למהר"ר חיים בוכנר, שהיה בזמנו של בעל תוספות יום טוב, כתב כך, פרי הראוי לאכילה, ונטלה לאכול

אפילו שהם מאותו המחבר, אלו שני ספרים נפרדים. זוטא על סדר הלבוש, ורבה על סדר השלחן ערוך.

שאלה חוזרת מהקהל: והרי גם באליה זוטא כתב כך בקצרה.

תשובת מרן שליט"א: עכ"פ זה לא באופן משמעותי.

האליה רבה מביא את האור חדש, וכותב בזה"ל, דבריו תמוהים. מה אתה אומר? לא 'שנתן'?

וז"ל האליה רבה שם, [לבוש] ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הנותן וכו'. כתב א"ח [זה לא ארחות חיים, אלא אור חדש], ודלא כאותן שאומרים אשר נתן או שנתן. כי בטובו מחדש בכל יום תמיד, עד כאן. ודבריו תמוהים.

בשולחן ערוך כתב פעם שנתן ופעם הנותן, משמע דאין קפידא, וכן מצאתי בפסקי

רקנאט"י סימן ע"ח ע"ט, ועוד דרמ"א בסוף סימן זה כתב שנתן. וכן כתבו אבודרהם ושבלי

הלקט ותניא. ובלחם חמודות דף ס"א כתב לומר אשר נתן בלשון עבר, ובדף נ"ד משמע מדבריו דלשון שנתן ולשון אשר נתן אחד הוא.

ובהמשך הוא כותב, ויותר תימא שראיתי בש"ס ובעל הלכות ורי"ף ורמב"ם ורא"ש וטור וראב"ן וסמ"ג וסמ"ק ורוקח ותשב"ץ ורבינו ירוחם ומרדכי ואגודה וכלבו, שכתבו אשר נתן.

ומי יקל ראש נגדם.

גם מה שכתב (ארחות חיים) [אור חדש] דלבוש דקדק לכתוב בכל מקום הנותן, וכן כתב לחם חמודות, ליתא. דלקמן סימן תרנ"ג כתב אשר נתן.

האמת היא, שהוא עירבב את שניהם. מפני שהוא כבר כתב לפני כן, 'משמע מדבריו דלשון שנתן ולשון אשר נתן אחד הוא'. לכן הוא הביא רשימה של ראשונים, חלקם כתבו 'אשר נתן' וחלקם כתבו 'שנתן', והוא עשה כביכול כולם אמרו 'אשר נתן', כי כאילו זה נוסח יותר מורחב. אבל בעצם, חלק מהם כתבו 'שנתן'. אולם הוא לא דקדק בכך.

העיקר הוא טוען, 'ומי יקל ראש נגדם?' כולם כתבו, אשר נתן, או שנתן. ואתה – האור חדש

– מחליט שצריך לומר 'הנותן'? אתה חלילה מיקל ראש נגדם. הוא לא מסכים איתו.

אולם מצד שני, לגבי הטענה הזאת, לכאורה האור חדש שאל כאן שאלה, מה עם 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית'? האליה רבה כותב, שדברי האור חדש הם תמוהים, ושכל הראשונים נגדו. אבל מה עם הקושיא? הוא לא ענה על השאלה. כנראה דעתו, כי גם אם יש לך שאלה, בסדר, אבל סוף סוף כולם גורסים אחרת.

ברם מצד שני, צריכים לענות על השאלה.

למעשה, צריכים אולי לשאול עוד שאלה. הרי ישנה ברכה, 'בורא עצי בשמים', ו'בורא עשבי בשמים', ו'בורא מיני בשמים'. אם כן היה צריך לתקן כמרכן, 'בורא ריח טוב בפירות'. לא 'שנתן', ולא 'הנותן'. למה פתאום שינו פה, לגבי פרי שיש בו ריח? היה צ"ל 'בורא'?

ומה שמפליא, שישנו אחד מן הראשונים, אשר אכן גורס כך. זהו מה"ר יהודה ברבי יקר, רבו של הרמב"ן. כך הוא כותב, בספרו 'פירוש הברכות והתפילות'. כך הגירסא שלו, 'בורא ריח טוב בפירות'. אבל הוא יחידי. אף אחד לא גורס כך.

נראה כי רצו לייחד את הברכה הזאת, לגבי ריח טוב בפירות, כי הקב"ה נתן לנו כאן מתנה. לא סתם, שהוא ברא, אלא ישנה פה תוספת מיוחדת. הקב"ה ברא בעולם בְּשָׁמִים, אהה, בני אדם נהנים מן הריח, משיב את הנפש. ומצד שני, ישנם פירות, שהם לאכילה. בורא פרי העץ, בורא פרי האדמה. כעת הקב"ה ברא משהו משותף, שילב את שני הדברים, גם ריח וגם מאכל. לכאורה, הדבר הוא מיותר. אלא זאת 'מתנה'. כביכול זה לא היה נצרך. שיהיה בפרי גם ריח טוב? בשביל זאת ישנם בשמים, שיש בהם ריח טוב. כאן הקב"ה נתן לנו מתנה, בטובו וברוב חסדו הגדול.

לכן חז"ל רצו להדגיש בברכה הזאת שבח מיוחד להקב"ה, כי הוא עשה משהו אשר לכאורה לא כ"כ צריך, אבל בכל זאת הוא נתן לנו. לכן בנ"ד, שורש הברכה צריך להיות

שערי יצחק – השיעור השבועי

אף אחד לא שינה את הגירסא הזאת. וגם מהרי"ץ בעצמו כתב כך, במהדורא קמא. וכפי שאמרתי, לא יכול להיות שהוא חזר בו, רק שזהו עניין של שגרא דלישנא. ע"כ בודאי ברור, שהגירסא 'שנתן', היא העיקר. לכן כפי שאמרתי לכם, צריכים לתקן, בכל מקום שכתבתי 'הנותן', צ"ל 'שנתן'.

אמנם העולם נוהג להגיד 'הנותן', אין ספק בכך, אבל שוב הפעם, הדבר נובע מחוסר דקדוק. ובפרט אחר שראו כי גם מהרי"ץ כתב כך, אז נשכחה הגירסא 'שנתן'. גם בעץ חיים כתוב כך. נדפסה הגירסא הזאת. ממילא הדבר נפוץ, ושכחו את המקור. אולם האמת, עד לעצמו.

וישנה קצת ראייה למה שאמר כת"ר שמהרי"ץ לא נתכוון בזה לשנות את הנוסח, שאם כן מסתמא היה מעיר על כך בפירושו עץ חיים, כמו בשאר מקומות כיוצא בזה, וכל שכן בנדון דידן שיש שינוי מן המהדורות הקודמות שלו עצמו. איתמר.]

ברצוני להסביר בעזה"ת יותר טוב, למה 'שנתן' ולא 'הנותן'.

הקב"ה כביכול נתן לנו מתנה. הרי כאשר מברכים את הקב"ה, למשל בלשון הוה, למה אתה לא מדבר על היצירה? מדוע אתה אומר, בורא פרי העץ? למה לא 'שברא'? כי אני לא מדבר על היצירה, אלא על ההוה, אני משבח את הקב"ה על ההמשך. שהקב"ה נותן כוח קיום, במשך כל הזמן. גם כאשר אני מברך את הקב"ה על היצירה, בברכות אחרות אני אומר את העניין הזה, שהוא 'המחדש בטובו בכל יום'. אבל בנ"ד, ברצוני לחדד את העניין, שהקב"ה עשה פה משהו מיוחד, שילוב וצירוף של שני דברים, ריח ומאכל ביחד. דבר זה היה, בבריאת העולם. כאשר הקב"ה ברא את הדבר הזה, אז הוא החליט וקבע ועשה שזה יהיה גם מאכל וגם ריח. אם כן, אם הייתי אומר זאת בלשון הוה, לא היה מורגש העניין המיוחד שבו. הדבר הזה נעשה ביצירה, כאשר הוא החליט לעשות זאת. הרעיון הזה, שהקב"ה רצה להטיב לנו, ועשה דבר שהוא גם מאכל וגם ריח, על כן אנחנו נברך 'שנתן' ריח טוב בפירות.

'הנותן', או 'שנתן', או 'אשר נתן'. להדגיש שזאת מתנה.

כפי שאנחנו אומרים בברכות התורה, אשר נתן לנו תורת אמת. ויכול להיות גם לגבי ברכות אחרות, שנתן שבת מנוחה וכומו שאמרו חז"ל, אמר הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה וכו', וכן שנתן מחכמתו ליראיו, שנתן מכבודו ליראיו. אלו ג"כ מתנות, דברים שהם בגדר מתנה.

אם כן, בואו חשבון. נמשיך הלאה. לא שייך לבוא ולטעון, מצד 'המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית', כפי שטוען האור חדש, השאלה שהאלה רבה לא ענה עליה.

יכול להיות אמנם שהוא לא ענה עליה, כיון שבין כה וכה ישנן עוד הרבה שאלות לגבי הנושאים האלה, למה פה תיקנו כך ושם תיקנו אחרת. לכן הוא לא רצה להיכנס לענות על השאלה הזאת. זה כמו שישנם הרבה דברים, כגון על ביעור או לבער, וכן לקבוע מזוזה או על קביעת מזוזה, פעם מברכים בלשון 'עלי המצוה', ופעם מברכים בלי תוספת 'עלי'. הראשונים במסכת פסחים ודף ז': דנים לגבי העניין הזה, והתוספות רי"ד אומר, כי 'לא תצא מקושיא לעולם'. אין כללים. ניסו להגיד כללים, כגון אם אפשר לעשות ע"י שליח, אבל הוא אומר כי 'חכמים לא דקדקו בדבר'. פעם ככה, ופעם ככה. כל כלל שתגיד, יהיו קושיות. גם המאירי אוחז כך. ואכמ"ל. לכן, האליה רבה לא חייב לענות על השאלה הזאת.

ברם אנחנו מצטמצמים כאן, לענות בכל זאת על הפרט הזה.

נראה לי בס"ד, כי זאת היא התשובה. כאן לא רצו לבוא ולהגיד, את העניין של החידוש התמידי. 'הנותן ריח טוב בפירות', זהו לשון הוה, שהוא כולל גם את העבר וגם את העתיד. א"כ באים להגיד, שהקב"ה תמיד 'נותן'. אבל חז"ל – כך אני מסביר לשיטתנו – כיון שנתברר שבכל ספרי התכאליל של אבותינו, ראשונים ואחרונים, ואפילו מהר"י ונה, וגם אחרי מהרי"ץ, אפי' ראיתי כך בתכלאל כת"י של זקני מהריק"א, כולם כתבו 'שנתן', כמעט

דהיינו, מה שהחלטת לעשות לנו דבר מיוחד, לברוא דבר כזה. ומה שהדבר ממשיך במשך כל הדורות, זהו פשיטא, לא צריכים להגיד זאת כעת בברכה.

זאת בכדי להסביר את העניין הזה. אני מקוה שהדברים מובנים.

דברי התעוררות בעניין ימי השובבי"ם, האם מתאים לדבר על ענייני קדושה וצניעות ברבים. חידוש מצדיקים לגבי 'בכל דרכיך דעה' דהיינו, שגם בדברים הגשמיים יש לכוון לשם שמים, מה יעשה האדם שבכל זאת מרגיש לאחור מכן הנאה מן המאכל וכו'. חשיבות לימוד הלכות טהרה וקדושה, ריחוק מן העריות וכו', בימים אלו בקביעות בכל יום.

רציתי לדבר על שאלה נוספת, הקשורה אל הנושא דלעיל, אולם כיון שהזמן קצר, ואנחנו כעת בימי השובבי"ם, ואני רואה שלא נותר פנאי רב, לא נחמיץ את ההזדמנות לעורר את חשיבות הימים הללו, שלא להחמיץ אותם, שלא יעברו עלינו 'סתם'.

ישנם כאלה החושבים, שלא מתאים לדבר על ענייני קדושה וצניעות ברבים. כנגד כך, כתב בספר משנת רבי אהרן (חלק ג' דף קנ"ז) להגר"א קוטלר זצ"ל – הבאתי את דבריו בשו"ת עולת יצחק חלק ג' (סימן ק"כ) – שכתב בזה"ל, ומקום פה עמדי לעורר על עניין מכאיב ומבהיל שטועים בו רבים. כי למרות כל מה שנתבאר לעיל בגודל עניין הפצת קיום מצוה זו בכל ישראל, יש רבים הנמנעים מלדבר בזה מטעמי צניעות.

שמו שמים! בדור פרוץ וירוד בכל העניינים, בהלבשה, במרחצאות, בריקודים וכו' בריש גלי ולא יתבוששו, ולדבר בענייני קדושה וצניעות זהו נגד הצניעות? היש לך הטעיית היצר גדולה מזו. וחיוב מוחלט הוא לדבר בזה בפרהסיא, בין מהבימה, בין בשיעורים לחבורות, ועם יחידים, בכל מיני הסברה.

גם פורסם בזמנו (כסלו התשע"ב) מכתב של הגר"ש ואזנר והגר"ש אלישיב, שם כתוב בזה"ל, לדאבונינו ענייני צניעות שבהם תלויה השראת השכינה, נתרופפו מאד. וע"כ באנו בקריאה אליכם, אנא חוסו על הציבור הקדוש,

ועוררו מאד מאד בעניינים אלו, ועשו פועלים להסיר חרפה זו מקרב מחניכס. וכמו שכתב החפץ חיים זיע"א "וביותר מוטל חוב על הרבנים ועל החרדים לדבר ה', לדרוש ברבים מגודל העניין הזה, הנוגע לקיומנו והצלחתנו". וצורך גדול להרבות בקביעות שיעורים בהלכות ובעניינים אלו ע"כ. וכל מי שיקבע שיעור בזה, יהיה לו זכות מזכה הרבים.

בהקדמה לספר חוט שני של הגר"נ קרליץ זצ"ל, הובא מה שכתב הרב יצחק ולדמן בזה"ל, והנה כשאין למדים הלכות אלו, אזי בתמימות מתנהגים כפי שמקובל ברחוב. ודברים האסורים מן הדין, מתפרשים בטעות כמדת חסידות, או חומרא בעלמא.

יש ספר אחר, ישן, בשם שו"ת חוט השני בה"א, ולכן יש קוראים גם לזה בשם ספר חוט השני. אבל צ"ל חוט שני. וידידנו הרא"ח כ שליט"א הוסיף כאן בזה"ל, ואם מפני שנרמז שם מחברו בתיבת שני, שְמריהו יוֹסֵף נְסִים (קרליץ), והם מוסיפים ה"א להורות ה"ר. הלא בספרים רבים נרמז כך שם המחבר בשם הספר, ואין מוסיפים ה"א. ובספרים רבים יותר מהמה, שם המחבר מפורש בשם הספר, בלא שום תואר. ויתכן כי העורך אכן קרא שם הספר חוט השני, כלשון הפסוק. והמחבר ביקש להשמיט את הה"א, דרך ענוה עכ"ל נר"ו].

לא יודעים, כי אלו 'הלכות' ממש. חושבים שמי שעושה זאת, הוא צדיק וחסיד. כאשר יספידו אותו, יגידו מה הוא עשה. אבל זאת 'הלכה'. חובה.

ידידנו הרה"ג יעקב לוי שליט"א בהקדמתו לספרו גן נעול [הלכות צניעות, דיני ריחוק מן העריות], כתב דברים כדרבונות. וז"ל, בהקדמה לספרי הראשון גן נעול על הלכות יחוד, כתבתי שהלכות יחוד נדחקו לפינה, וכמעט שלא לומדים אותם בכוללים וכו'. והדגשתי "כמעט" שלא לומדים וכו', כיון שבימי השובבי"ם אכן יש הלומדים הלכות יחוד. אך בהלכות צניעות, דיני ריחוק מן העריות, יש להשמיט את המלה "כמעט", כיון שאין לומדים הלכות אלו כלל וכלל, והדבר בגדר "מת מצוה" כפשוטו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בשביל שיהיה לו כוח לעבודת ה' הוא עייף, הולך לישון, וזהו.

להבדיל, אצל הגויים, מה יש להם לעשות בחיים? יש להם, או העולם הזה, או עבודה. אז שואלים אחד, בשביל מה אתה עובד? והוא עונה, בכדי שיהיה לי מה לאכול. ממשיכים ושואלים אותו, ולמה אתה אוכל? והוא עונה, בכדי שיהיה לי כוח לעבוד. א"כ מובן. הוא עובד בשביל לאכול, והוא אוכל בשביל לעבוד. אכילה ושתייה אלו דברים גשמיים, אולם כל דבר – אפילו כאשר כולו גשמי – מתקדש כאשר עושים אותו לשם שמים. הכל מפורט בספר, וכולם יודעים, אני רק מזכיר לכם.

הבאתי שם [בסעיף ו'] בזה"ל, וכן כשהוא עוסק במשא ומתן, או במלאכה להשתכר בה, לא יהא בליבו לקבוץ ממון בלבד, אלא יעשה כדי שיהיה לו לפרנס את בני ביתו, ולתת צדקה, ולגדל בניו לתלמוד תורה. האדם יכול לקדש את כל פעולותיו במשך כל החיים.

והנה הבאתי [שם בסעיף ב'] כך, ויש אנשי מעשה, שקודם אכילה אומרים הנני רוצה לאכול ולשתות, כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך.

ובעיני יצחק [הערה ו'] הבאתי, ונראה שמקורם ממש"כ בפענח רזא פרשת בהעלותך, הובא בספר זכירה וז"ל, סגולה כשאדם אומר בפה מלא אין אני אוכל להנאת גופי, רק לבריאות הגוף לעבודת בוראי, בזה הדיבור בורא מלאך חדש ומסלק הסטרא אחרא ע"כ.

הבעיא היא, שהאדם יכול לומר זאת מראש. אולם כאשר הוא מגיע לאוכל, הוא מרגיש בכך תענוג, והראיה שהוא אוכל לפעמים יותר ממה שהוא צריך. נו, מה יהיה. אז הוא מתייאש. זה לא בשבילי. אני לא במדרגה הזאת.

או כגון שהוא אוכל בשב"ק, ואומר כפי שכתוב בשם האר"י ז"ל, לומר 'לכבוד שבת קודש'. ישנם כאלה, שאינם רוצים לומר זאת. הם טוענים, וכי אשקר את עצמי? וכי אני אוכל לכבוד שב"ק?

ובהקדמה לספר חוט שני – צניעות, להגר"ג קרליץ, הובא מכתב מהרה"ג יצחק ולדמן זצ"ל, שהתאונן על כך שכאשר לומדים בכוללים סימן כ"ב (הלכות יחוד), מדלגים על סימן כ"א, דיני ריחוק מן העריות. וקיום הלכות אלו, הפרוץ מרובה על העומד באופן נורא כידוע לכולם. ואם לא לומדים את ההלכות הנ"ל, אזי בתמימות מתנהגים כמקובל ברחוב, כמו הכלל במצוות של בין אדם לחברו, לקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ולהתנהג בידירות גם עם נשים וכו' ע"ש.

ובתולדותיו שנדפסו בסוף ספר חוט שני הנ"ל, סיפרו בניו שהוא פנה פה אל פה, וגם שלח מכתבים לרבנים בארץ ובחו"ל שיעודדו את לימוד הלכות ריחוק מעריות, ועשה אסיפה על זה בחו"ל, ופנה לרבנים שילמדו הלכות אלו ברבים ע"ש. אלא שהמציאות בימינו מורה שעדיין הדבר לוקה בחסר.

אולי בלי נדר, בשבועות האלה, בסוף כל שיעור נקדיש זמן בפני עצמו לנושא הזה, לפחות 10 דקות או רבע שעה אחרונה. ואם לא שמת ליב, שמישהו ישים לב ויעורר אותי, כיון שזהו נושא אשר צריכים לדחות מפניו דברים אחרים. ענייני הקדושה והצניעות, אלו היסודות של עם ישראל.

לפעמים אדם חושב, איפה אני ואיפה הקדושה? היכן היראת שמים? הרי ידוע המובא בגמרא מסכת ברכות [דף ס"ג ע"א], דרש בר קפרא, איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה. **בְּכָל דְּרָבִיךָ דְּעָהוּ וְהוּא יֵישָׁר אֶרְחֻתֶיךָ** [משלי ג', ו']. פירושו, שבכל דבר, גם את הדברים הגשמיים, שהאדם יעשה אותם לשם שמים. כאשר הוא אוכל ושותה, זה למען בריאות גופו.

הבאנו זאת בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [או"ח סימן מ"ט], 'הלכות כוונות האדם, שיהיו כולם לשם שמים'. כתובים שם כל הדברים, איך לגבי כל דבר, אשר האדם צריך בין כה וכה לעשותו, אם הוא עושה זאת לשם שמים אזי הדבר מצויין, אולם האנשים לא חושבים על כך. כאשר אדם הולך לישון, וכי הוא חושב שזה

יכול להיות שהאדם יגיד כי הוא אוכל לכבוד שבת קודש, והוא אכן מתכוין לכך, אולם בסופו של דבר זה לא 'לכבוד שבת קודש', אלא לכבוד הבטן שלו. אז מה אני משקר את עצמי? אינני יכול להגיד, שאני לא אוכל להנאת גופי. מה עושים?

תשמעו תשובה של צדיקים, המובאת בספר רמתים צופים. הוא כותב ששמע מרבו הקדוש, כי אם האדם אומר מראש, שהוא לא אוכל בשביל ליהנות, והוא עושה זאת לשם שמים, איננו צריך לדאוג מכך שאח"כ הוא ייחנה, כי זאת הנאה שבאה לו בעל כרחו. על פי סוגיית הגמרא בפסחים דף כ"ז ע"ב. רק תחליט, שאינך רוצה זאת. מה שבפועל תיהנה לאחר מכן, זהו יצר הרע, אתה לא יכול להתגבר על כך.

כך הוא מביא, בפירושו על תנא דבי אליהו רבה [פרק שני]. הוא מאריך על כך שם, אולם כיון שאני רואה שהזמן קצר, לא ארחיב בכך בעת, אולי בעתיד בעז"ה, אבל לכל הפחות רק את הנקודה.

כתוב שם פתנא דבי אליהו – זה אליהו הנביא. אלו דברים לא מעלמא הדין. זהו מדרש מיוחד. לגבי מה שכתוב בפסוק [תהלים י"ט, ה'–ו'] לְשֹׁמֵשׁ שֵׁם אֱהָל בָּהֶם. והוא פְּחָתָן יֵצֵא מִחֶפְתָּן. מדמים את השמש, אל החתן. מהו הדמיון?

מה חתן זה, נכנס בְּטְהָרָה ויוצא בטומאה, כך גלגל חמה, יוצא בטהרה ונכנס בטומאה. ואינו רוצה לצאת למחרתו, עד שמזרקין בו חצים, ואומרים לו, וכי לרצונך אתה יוצא? לכך נאמר, והוא כחתן יוצא מחופתו.

השמש יוצא להאיר על הארץ, אבל הוא רק יוצא בטהרה, אולם נכנס בטומאה. למה הוא נכנס בטומאה? מפרש שם הישועות יעקב, מפני שהגויים משתחיים לה ביום. לכן השמש אומרת, שהיא לא רוצה עוד הפעם. ישנם פירושים אחרים, מה זה 'בטומאה' לגבי השמש. בספר תנא דבי אליהו רבה המבואר [שם] כתוב, כי יש בני אדם שחוטאים לאור השמש. בגלל שישנה שמש, הם עושים עבירות. א"כ השמש

כביכול לא רוצה לצאת שוב. אז אומרים לה, לא. בעל כרחה השמש יוצאת. וכי את מחליטה, האם לצאת או לא לצאת? את חייבת לצאת.

יש ליישב זאת עם המציאות שאינה יוצאת ולא נכנסת, והיינו בכל פעם שהיא מגיעה לאיזו ארץ וכו' ונראה בעיני בני אדם כאילו וכו', וכדרך שהעלה מהרי"ץ בעץ חיים גבי האמור בתחילת יוצר דשבת. איתמר].

ובביאור טובי חיים [על אליה רבה שם, אות כ'] כתב כך, זכי לרצונך אתה יוצא' – ובא ללמד דעת, שלא יפול לב האדם העובד. אדם עובד ה', לפעמים הוא מתייאש, ליבו נופל, כי הוא לא מחזיק מעמד. ברצונו לאכול לשם שמים, אבל בסוף זהו תענוג, הוא נהנה מן האוכל. טעים לו. שלא יהיה לו טעים? וכי הוא מלאך? מה יעשה?

על דרך משל, באכילה, שאינו נקי כל כך מתאוות אכילה וכדומה, העיקר להתישב במתינות – לפני שאתה אוכל, תשב ותחשוב – למה אני יושב לאכול וכדומה. וכאשר יגמור בדעתו ורצונו, שאם היה יכול לחיות בלא זה, לא היה עושה דבר זה בשום אופן, רק מחמת ציווי הבורא יתברך עושה זה. אני חייב לאכול. וכי אפשר בלי לאכול? רח"ל הוא ימות.

ואם הוא באמת לאמיתו, הגם שמתוך המעשה בא לו הנאה, אל ידאג כלל.

כפי שאמרת, בשבועות האלה, שובבי"ם, כדאי שהאדם יקבע לעצמו סדר לימוד, עם חבר או עם חברים, כגון בשיעורים, אבל לכל הפחות הוא בעצמו, או בשלחן ערוך אבן העזר סימן כ"א, או בשלחן ערוך המקוצר חלק ששי [קדושה]. הדבר חשוב מאד, כי זהו הזמן. אולי בכל פעם, אנחנו נעמוד על נושא אחר.

בעניין קול באשה ערוה, ביאור המובא בשע"ה יו"ד סי' ר"א סעיף ד'. והתרעה בדבר בתי ספר אשר המנהלות וכו' מדברות ברמקול הנשמע בחוצות העיר, כי זאת הנהגה של פריצות, וכן באוטובוסים מעליות רכבות וכו' אשר מושמעים בהם קולות של נשים בפרהסיא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובעיני יצחק [הערה ל"ו] הבאתי, ומקצת אחרונים מקילים בקול זמר של אשה שלא הכירה מעולם, ואין להקל כי אם בשעת הדוחק. ועיין בספר הליכות בת ישראל פרק ו' סק"י שציין להרבה ספרים שדנו בזה.

ואין היתר אף כשכמה נשים משוררות יחד, והכי מוכח ממש"כ מהרי"ץ בעץ חיים דף כ"ה ע"ב בשם יש מפרשים וכו'.

ישנם מצבים, שהדבר אינו בשליטה. אז אם האדם אנוס, לכל הפחות שיתכוון לא ליהנות, או אם הוא יכול לסתום את האזניים. שיעשה מה שאפשר.

ובעיני יצחק [יו"ד חלק יו"ד שם, הערה י"ט] ישנם כמה פרטים, נביא מקצתם והם בזה"ל,

א' כל השירים בכלל איסור קול באשה ערוה, אפילו שירות ותושבחות להקב"ה, או פְּעִייה להרדמת תינוק, או שירים הרגילים בגן ילדים.

ב' אשה היודעת שאדם זר מאזין לקול זמרתה, אסור לה להשמיע קולה אפילו בביתה, גם אם הוא אינו שומר תורה ומצוות. אפילו שהוא חילוני, שאינו שומר תורה ומצוות, שבלא"ה שומע. לה אסור להשמיע. ואף אם נכנס פתאום, תפסיק מיד. ואשה יראת ה' תיזהר גם כשיש חשש שמא ישמענה. כך לגבי נשים רגילות.

ג' לשמוע קול זמר של אמו או בתו הגדולה, ואפילו אחותו, למי שרגיל לשמוע קול זמרתו, אין בזה איסור משום קול באשה ערוה, גם אם הן נשואות. והדברים נוטים דהוא הדין אפילו מי שאינה מקרובותיו, באופן שהורגל מקודם לשמוע קול זמרתה – אם גרו ביחד, והוא כבר רגיל לשמוע אותה – ואעפ"י שהיא אשת איש. אך כל זה בתנאי שאינו מתכוין ליהנות. אבל בכונה כדי ליהנות, אזי אפילו קול דיבורה הרגיל אסור לו לשמוע וכו'. וישנם שם עוד כמה וכמה פרטים.

ברם חושבני, כי צריך להתריע לגבי עניין, אשר לצערינו הוא קצת פרוץ. ישנם בתי ספר, שהמנהלות או המזכירות מדברות ברמקול, לפעמים הדבר מחוסר תשומת לב. זכורני כי כאן בשכונתנו נוה אחיעזר, ב'חופש הגדול' היה

בשלחן ערוך המקוצר [שם יו"ד סימן ר"א], ישנו עניין אשר חושבני כי הוא צריך טיפול שורשי. זאת פירצה במחנה שלנו, ואינני יודע למה לא מתקנים אותה. אבל כפי שאמרנו, אסור להתייאש. דברים רבים לא היו בסדר, ולבסוף השתנו לבלי הַפְּרָ. אינני יודע האם אתם יודעים, אבל פעם בציבור החרדי רבים היו עובדים בחול המועד. עד שהדבר נכנס, לא לעבוד בחול המועד, הדבר לא היה פשוט. גדולי ופוסקי הדור התריעו על כך, כגון הגר"ש ואזנר זצ"ל. היום בזמנינו, לא יאמינו מה היה בעבר. [לפי מיטב ידיעתי, התימנים אפילו אותם שירדו ונחלשו כאן בארצנו הקדושה, נמנעו מלעבוד גם לשעבר בחול המועד, ואין צריך לומר בתימן. איתמר].

כמרבך, כמה חרדים בעבר היו עם זקן? היו הרבה פחות. אבל ב"ה, הציבור התחזק. ישנם דברים, אשר אֶפְשׁוֹר דָּרְא'. מתקנים דברים. לכן אני אומר, כי גם אם ישנם דברים שאינם בסדר, שהאדם לא ירתע. שלא יחשוב, וכי אני יכול לשנות את הציבור? אלא שידע, שהיו דברים מעולם.

העניין הוא, קול באשה ערוה.

בשלחן ערוך המקוצר [סי' ר"א סעיף ד'] כתבתי בס"ד כך, וכן אסור לשמוע קול זמר של אשה וכו'.

ובעיני יצחק [הערה י"ח] הוספתי בס"ד כך, ולכן יש לשים לב במסיבות שעורכות ילדות ונשים בבתי הספר וכדומה, או בנסיעה לטיול, שלא ישמע קולן למי שעומד בחוץ, אפילו לשומר או לנהג. וכן נשים המשוררות ב"חנא" אצל כלות. לצערינו, כבר שמעתי כאן בשכונתנו בזמנו, השמיעו עם רמקול ברחוב, אשה ששרה. ב"ה בשנים האחרונות כבר לא היה, אבל במקומות שאינם של חרדים, בטח הדבר פרוץ.

כמו כן לא תשמיע קול זמר לצורך הקלטה, בפני איש תקליטן, דהיינו עורך הקלטות.

בשע"ה חלק או"ח [סימן ה' סעיף ט"ז] העליתי בס"ד כך, קול זמר של אשה, נחשב גם כן ערוה. וגם כשהוא מוקלט במכשיר (כגון "טייפ"), אסור.

פה רמקול, ביקשתי מהרבנית שלי תליט"א שתצלצל ותעיר להם. והם אמרו, לא שמנו לב, לא ידענו שהרמקול מופנה לשם, אלא שהוא מופנה לכיתות וכו'.

אבל רק אחרי שחזרנו ומיחינו כמה פעמים, תיקנו את הדבר. אולם כפי שאני יודע, בסביבת בית הכנסת שלום ורעות, אני מתפלא על כך, ישנו שם בית ספר של בנות, ואמרו לי שעוברים שם ושומעים כל הזמן שמדברים ברמקול. אמנם זהו לא 'קול זמר', אבל למה כל הרחוב והסביבה צריכים לשמוע את הרמקול של בית הספר? לפי דעתי, זאת הנהגה של פריצות. אסור לעבור על כך בשתיקה.

ולא רק זאת, גם באוטובוסים, משמיעות נשים את שמות הרחובות, איפה לרדת. וישנה פירצה נוספת בזמן האחרון, מעליות, שנשים אומרות 'קומה ראשונה', 'קומה שנייה'. אינני יודע. אני מתפלא ששותקים. מתאר אני לעצמי שאנשים מתביישים להעיר, ולא מעירים. לא נעים להם להעיר. אבל חושבני כי אם הם ישמעו פעם ועוד פעם, יעירו להם וכו', אזי אלה שהדבר באחריותם, יבינו שהציבור כועס על כך. לא צריך לשתוק. אפילו להרים טלפון, או להיכנס

ולהגיד, למה עושים את זה? שיבינו שהציבור מתנגד. זה חוסר צניעות משווע. אפילו שהן רק מדברות, לא שרות שירים, אבל עצם זה שאשה משמיעה את קולה ברבים. בשביל מה צריך לשמוע אותה? אם זה לבית הספר, אז שזה יהיה רק בתחום בית הספר. מה שמוכרת. אבל לא צריך לשמוע זאת, בכל הסביבה. פלא עצום, שהלבבות כ"כ אטומים, שאנשים לא איכפת להם. היתכן?

שאלה מהקהל: הקול הזה הוא קול אוטומאטי, זה קול של מחשב בכלל.

תשובת מרן שליט"א: אפילו הכי. הדבר אינו משנה. עצם הפריצות היא, שעושים זאת בדוקא קול של אשה. למה עושים זאת כך? שיעשו קול של גבר. אם הציבור יתרגלו לכך, מי יודע מה תהיה הפירצה הבאה. פירצה גוררת פירצה.

שאלה מהקהל: ואם היא כבר אינה בין החיים? תשובת מרן שליט"א: זה לא משנה. השם ברוך הוא יזכנו, ויגדור כל פרצותינו, וימלא כל משאלות ליבנו לטובה. בעז"ה בזכות הקדושה והצניעות, שהקב"ה יגאל אותנו גאולת עולם, אכי"ר.

וְהִלְלוּ-יָהּ. דָּם פָּסַח וְדָם מִיֵּלָה, צִוְּנוּ.

וּמִצּוֹת וּמְרוֹרִים, הֶאֱכִילָנוּ.

וּמֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הוֹצִיאָנוּ.

דַּרְשֵׁתִי אֶת י"י וְעָנֵנִי, וּמְכַל מְגוֹרוֹתַי הֲצִילָנוּ.

וְהִלְלוּ-יָהּ: